

KARAMAN'DA GELENEKSEL KINA ÖNLÜĞÜ VE TASARIM ÖZELLİKLERİ

TRADITIONAL HENNA APRON IN KARAMAN AND ITS DESIGN FEATURES

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KONUK

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi,
Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, mustafa-konukk@hotmail.com

Karaman / Türkiye

ORCID: 0000-0002-4865-915X

Özet

Kadınlar, ipliği eğirerek kendi imkânlarıyla bunu renklendirerek geçmişten günümüze kadar kızlarına çeyiz hazırlamayı kendilerine zevk aldıkları bir görev haline getirmişlerdir. Her şekilde göz nuru, el emeği olan bu örgü önlükler, Türk el sanatlarının en güzel örneklerini oluşturmaktadır. Bu çalışmanın konusu Karaman merkezde geleneksel kimliğe sahip olan, özellikle genç kızların çeyizi için hazırlanan ve gelinin kıyafeti kirlenmesin, yakılan kınanın lekesi kıyafetinde bulunmaması için özenle hazırlanan, kadınların çeyizlerinde sakladıkları tığ işi örgü kına önlüklerinin tanıtılması, süsleme özelliklerinin ortaya konulması ve tasarım öğelerinin belirlenmesidir. Bu kapsamda tığ işi örgü kına önlükleri tasarım açısından incelenerek, yörede yaşayan kişilerle görüşülerek kullanılan motifler, teknikler, renkler ve malzemeler hakkında bilgiler alınmış, insanların bu önlüklere verdikleri yöresel isimler araştırılmıştır. İncelenen tığ işi önlük örneklerin motif isimlendirmelerinde yerel üslup kullanılmıştır. Karaman yöresinde hayatlarını sürdüren insanlar birbirlerine son derece bağlı olarak yaşayan aynı zamanda örf ve adetlerine de sıkı sıkıya bağlı olan insanlardır. Geçmişte yeni gelinin kına gecesinde kıyafetinin kirlenmemesi için örülen ve o gece kullandıktan sonra sandığında sakladığı ve özel misafirleri geleceği zaman önüne bağladığı önlükler maalesef ki artık günümüzde ya sandıklarda sandık lekesi olmuş bir vaziyette veyahut genç kızlar tarafından kullanılmayı reddedildiği için örülmemektedir. Sonuç olarak Karaman yöresinde birkaç hanede kalan geleneksel kına önlüklerinin tamamen yok olmadan tespit edilerek, literatüre kazandırabilmek ve günümüz tasarımlarına katkı sağlamanın ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Kına, Kına önlüğü, Örgü, Karaman, Gelenek.

Abstract

From past to present, women have made it their pleasure to prepare dowry for their daughters by spinning the yarn and coloring it with their own means. These knitted aprons, which are eye-catching and handcrafted in every way, are the best examples of Turkish handicrafts. The subject of this study is to introduce the crocheted knitted henna aprons, which have a traditional identity in the center of Karaman, especially for the dowry of young girls and which are carefully prepared so that the bride's clothes are not contaminated and the burnt henna stains are not on her clothes, to introduce the crocheted henna aprons that are kept in their dowry, to reveal their ornamental features and to determine the design elements.

In this context, crocheted henna aprons were examined in terms of design, information was obtained about the motifs, techniques, colors and materials used by interviewing people living in the region, and the local names that people gave to these aprons were researched. The local style was used in the motif naming of the crocheted apron samples examined. The people living in the Karaman region are the people who live very closely to each other and at the same time are closely connected to their customs and traditions. In the past, the aprons that were knitted to prevent the new bride's clothes from getting dirty at the henna night and kept in her chest after using it that night and tied in front of special guests when they would arrive, are unfortunately no longer knitted either because there are chest stains on the chests or because they are refused to be used by young girls. As a result, it shows how important it is to determine the traditional henna aprons left in a few households in the Karaman region before they disappear completely, to bring them into the literature and to contribute to today's designs.

Keyword: Henna, Henna Apron, Knitting, Karaman, Traditio.

1. GİRİŞ

Adanmış olmayı ifade ettiğine inanılan kınanın Türk kültüründe önemi çok büyüktür. Animizm de ilk şekillerine rastlanılan bir şeyin gerçekleşmesi için kutsal saydıkları güce, kurban adamları ve ölümden sonra da ruhumuzun var olduğunu düşünen animizmciler ruhların etrafta dolaştıklarına inanmakta idiler. Kurban kesmenin ve dua etmenin dinin temellerinden olduğunu düşünürsek Türklerde yaratıcının rızasını alabilmek ve onu memnun etmek için ona adaklar adanmış ve kurban kesmişlerdir (Kalafat, 1990:95). Adak olarak kurban kesmek ve kesilen kurbanlara kına yakma adeti bazı âlimlere göre İbrahim peygamberimizin Allaha adak olarak oğlu İsmail'i kurban etme esnasında İbrahim peygamberin oğlu İsmail'i süsleyerek ve sürmeleyerek kurban etme yerine götürmesi ve o esnada yeryüzüne süslenmiş kınalı bir koçun gelmesi ile başlamıştır. O zamandan sonra insanların kendi ellerine, ayaklarına, saçlarına kına yakmaları gelenek haline gelmiş adanmış ve kutsallığı simgelediğine inanılmıştır. Askere giden gençlere Allaha ve vatanına kurban olsun diye kına yakan anneler, evlenecek olan genç kızlarına da Allah'a ve eşine kurban olsun inancıyla kına yakmaktadırlar. Kına yakma geleneği bazı yöre ve mahallelerde ise bayram arifelerinde kadınların ellerini, ayaklarını, tırnaklarını ve saçlarını beslemek, süslemek, renklendirmek amacıyla kullanılan bir adet, gelenek haline dönüştürülmüştür. Günümüzde kutlanmakta olan bekârlığa veda, baby shower, cinsiyet belirleme vs. partilerinin her ne kadar bu adet ve geleneklerimizi yozlaştırmaya çalışsa da kına yakma adeti günümüzde de yerini koruyarak nesilden nesile aktarılabilmektedir. Dede Korkut masallarında Kambüre Bey'in oğlu Bamsi Beyrek' in düşmanlar tarafından evlendiği gece tutsak edilmesinden dolayı gelininin yaşadığı acıyı ifade etmek için dilinden dökülen "Kızı gelini kas kas gülmez oldu, kızıl kına ağ eline yakmaz oldu" (Ergin, 2009:130) sözlerinden de anlaşılabilir gibi kına yakma geleneğinin çok uzun yıllardan beri devam etmekte olduğunu ve kültürümüzde o zamanlardan bu zamana süregeldiğini bizlere göstermektedir. İnsanlar bir araya gelerek kendi kültür ve ahlak çerçevelerine göre uygun bazı gelenekleri ortaya çıkarmaktadırlar (Dundes, 1998:143). İnsanların çevrelerini ve kendilerini farklı bir sosyal kimlik kazanmak için yapılan düğünlerde özellikle kız evlerinde geline damadın hediye olarak gönderdiği kınayı yakmak günümüzde halen yerini koruyan geleneklerden bir tanesidir. Bu çalışmanın konusu Karaman merkezde ve civar mahallelerinde geleneksel kimliğe sahip olan, özellikle genç kızların çeyizi için hazırlanan ve gelinin kıyafeti kirlenmesin, yakılan kınanın lekeli kıyafetinde bulunmasın diyerek özenle hazırlanan, kadınların çeyizlerinde sakladıkları tığ işi örgü kına önlüklerinin tanıtılması, süsleme özelliklerinin ortaya konulması ve tasarım özelliklerinin belirlenmesidir. Bu kapsamda tığ işi örgü kına önlükleri tasarım açısından incelenerek, yörede yaşayan kişilerle görüşülerek kullanılan motifler, teknikler, renkler ve malzemeler hakkında bilgiler alınmış, insanların bu önlüklere verdikleri yöresel isimler araştırılmıştır. İncelenen tığ işi önlük örneklerin motif isimlendirmelerinde yerel üslup kullanılmıştır.

Örme eyleminin de çok eskilere dayandığı M.Ö. 5-6. Yüzyılda Hz. İsa'dan önce insanların şiş ve yün kullanarak örmeyi bilmekte olduğu bilinmektedir. MÖ 1000'li yıllarda ise parmaklarını kullanarak örölmüş olan kalıntılara rastlamak mümkündür (El Örgüsü Ansiklopedisi, 1975:1). Örmenin tarihine baktığımız zaman farklı tarihlerin olduğunu görmekteyiz. Yaptığımız araştırmalar doğrultusunda ilk örgü parçacıklarının 12. yüzyılda yapılmış Mısırlılara ait parçalar olduğu söylenebilir. Bu tarihten önce bulunmuş örgü parçalarının ise örgü olmadığı Nalbinding yöntemi adı verilen farklı bir teknikle yapıldığı ortaya çıkarılmıştır (Tavman, 2000:58).

Tığ; dantel ya da yün örmekte kullanılan, ucu çengelli kısa şiş (TDK, 2011). Tığ işi; kalın veya ince iplikler ile yapılabilen el örgülerine verilen addır. Tığ işi diğer tekniklere nazaran daha kolaydır, ve zaman açısından üretmesi daha kısadır. Bu teknikle patik, hırka, yelek, kazak gibi birçok ürün elde edilebilir (TDK, 2011). Bulunduğu yöreye ve oluşan kültüre, kullanılan malzemeye ve üretim araçlarına göre farklılık gösterebilmektedir örme eylemi. Bu açıdan bakıldığında; "Türk el sanatları, iğne, tığ, firkete, mekik vb. aracılığıyla ipek, pamuk ipliklerle ince örgüler, tığ, şiş, yün iplikle yapılan kalın örgülerden oluşan zengin bir birikime sahiptir" (Kalafat, 2017, s. 557). İnsanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahip olan yün dokuma ve örme sanatı insanların temel ihtiyaçlarını karşılamak için ortaya çıkmış ve yüzyıllardır gelişimi sürdürerek günümüze kadar gelmeyi başarmıştır. Sanayiciliğin ortaya çıkması ve kumaş üretimine başlamamızla birlikte yün ile örgüde insanoğlunun temel ihtiyaçlarını karşılamaktan çıkmıştır. Fakat insanoğlunun örgü örme eylemi sadece temel ihtiyaçları karşılama ile sınırlı olmamış ev aksesuarları (dantel, lif, nazarlıklar, önlükler vb.), süs eşyaları olarak süregelmiştir. Örme eylemi için kullanılan araçlar tığ ve şiştir. Örülecek olan eşyanın modeline, ipliğin kalınlığına ve cinsine şiş ya da tığın kalınlığı, inceliği yani numarası değişebilmektedir. Örme eylemi Türk kültürü içerisinde gelenekselleştirilmiştir. Bu geleneksel inançların içerisinde yeni örgüye başlayan bir kişinin örgüsünün hızlı bitmesi için hızlı örgü ören bir kişinin elinden su içirilir. Hızlı örgü ören kişiler için eli çabuk deyimi kullanılırken, örgüsü ağır ilerleyen kişiler için de kanı ağır, eli yavaş gibi deyimler kullanılmaktadır.

Karaman, Konya ovasının güneydoğusunda Anadolu'nun iç kesimlerine Akdeniz kıyılarını bağlayan tarihî ticaret yolunun (Silifke-Mut-Karaman-Konya yolu) doğu yönü üzerinde Toros Dağlarının kuzey eteklerinde ovaya doğru uzanan arazi üzerinde kurulmuştur. Karaman'ın eski adı Larende olup, bu ismin Hitit şehirlerinden "Lanta" ve "Lalanta" ile Laranta isimli bir merkezden geldiği ve şehir adının tarihsel süreçte değişim yaşayarak özellikle Türk döneminde incelenerek Larende hâlini aldığı kabul edilmektedir (Tuncel, 2001, s. 444; Cengiz, 2008, s. 16-17; Gümüşcü, 2001, s. 2). Şehre ilk ne zaman kimlerin oturduğuna dair bir bilgi bulunmamaktadır. Larende Bizans döneminde kutsal bulunan sahalara yakın olmasıyla dikkat çekmekle birlikte hayvancılığın ve tarımın yaygınlaşması ile çok fazla göç alan bir şehir haline gelmiş ve giderek nüfusu artmıştır (Doğan, 2012, s. 20-50; Gümüşcü, 2001, s. 43).

2. KINA ÖNLÜKLERİNDE SÜSLEME UNSURLARI VE TASARIM ÖZELLİKLERİ

Şekil 1: Bütün kına önlüğü

Şekil 2: Detay

Katalog No	: 1
Eserin Adı	: Bütün kına önlüğü
Fotoğraf No	: 1-2
Bulunduğu Yer	: Emine Duran/ Karaman/ Taşkale Mahallesi
İnceleme Tarihi	: 11.12.2022
Boyutları	: Boy: 76 cm En: 62 cm Yaka uzunluğu: 33 cm Kol: 78 cm
Malzemesi	: Orlon iplik, tığ.
Teknik	: Sıkı iğne.
Renkler	: Pembe, beyaz.
Kullanılan Motifler	: Sinek kanadı, tırazan, dalgalı su.

Tanım : Yörede yöre de bütün kına önlüğü olarak adlandırılmaktadır. Orlon ipliğinden üretilmektedir. Sıkı iğne boşluk ve iki sıra sinek kanadı motifiyle bir örüntü oluşturularak desen oluşturulmuştur. Yörede sıkı iğne ve sinek kanadı arasında bırakılan boşluklardan istenilirse kurdele geçirilerek kullanılmıştır. Kenarı beyaz iplikle dalgalı su motifi ile sürmelenmiştir. Göğüs kısmı bir dolu bir boş şekilde örülmüştür. Sap kısmı bir sıra sinek kanadı motifi ile tamamlanmış olup çiçek motifi ile sürmelenmiştir (Kaynak Kişi: Ayşe Mavi).

Tasarım Analizi : Etek kısmında 5 cm. sıkı iğne 5 cm. sinek kanadı motifi üst üste sıralar halinde örülerek dikey sütunlar oluşturulmuş olup desende tam tekrar ilkesi uygulanmıştır. Bel kısmında zemin renginden farklı bir renkle bir dolu bir boş şekilde model uygulanarak desen ikiye bölünmüştür. Göğüs kısmın yine zemin rengiyle bir dolu bir boş tekniği ile tamamlanmıştır. Bu da desende bütünlük ilkesinin uygulandığını göstermektedir. Desende simetrik bir denge bulunmaktadır. Desenin uygulama tekniğinde dolu boş yöntemi kullanıldığı için yüzeyde pütürlü bir doku oluşturulmuştur. Sıcak ve soğuk renk bir arada kullanılmıştır.

Şekil 3: Yarım kına önlüğü

Şekil 4: Detay

- Katalog No** : 2
Eserin Adı : Yarım kına önlüğü
Fotoğraf No : 3 - 4
Bulunduğu Yer : Halime Marangoz/ Karaman
İnceleme Tarihi : 25.11.2022
Boyutları : Boy: 48 cm Aşağıdan yukarıya doğru eni: 68-50-36 cm Sap uzunluğu: 50cm
Malzemesi : Bebe yünü, tığ.
Teknik : Dolma delik tekniği.
Renkler : Beyaz, turuncu, siyah, açık mavi, yeşil.
Kullanılan Motifler : Zikzak, maydanoz.
Tanım : Yörede kadınların yarım kına önlüğü olarak adlandırılmaktadır. Sap kısmı dolma delik olarak adlandırılan teknik ile oluşturulmuştur. Yeşil kısmın kenarlarına beyaz iplikle tığ ile oluşturulmuş motife yörede maydanoz ismi verilmektedir. Yeşil kısımdaki zikzak motifleri ise köşelerde sıra sayılarını arttırma ve kesme yöntemi ile oluşturulmaktadır (Kaynak Kişi: Vahide Sezer).
Tasarım Analizi : Desende aynı büyüklükteki motifler, genişleyerek aynı renklerde üst üste sıralanarak tekrar etmektedir. Bu da desende tekrar ilkesinin bulunduğunu göstermektedir. Desende simetrik dengenin uyumu da mevcuttur. Yapım tekniğinde dolu boş yöntemi kullanıldığı için yüzeyde pütürlü bir doku oluşturulmuştur. Sıcak ve soğuk renkler de birbiri ile dengeli bir şekilde kullanılmıştır.

Şekil 5: Bütün kına önlüğü

Şekil 6: Detay

- Katalog No** : 3
Eserin Adı : Bütün kına önlüğü
Fotoğraf No : 5- 6
Bulunduğu Yer : Halime Marangoz / Karaman
İnceleme Tarihi : 25.11.2022
Boyutları : Boy: 80 cm Aşağıdan yukarıya doğru eni: 55-45-40 cm Sap uzunluğu: 50 cm Boyun sap kısmı: 50 cm Üst göğüs kısmı: 22 cm
Malzemesi : Bebe yünü, tığ.
Teknik : Dolma delik tekniği.
Renkler : Turuncu, kahverengi.
Kullanılan motifler : Balıksırtı, maydanoz, çiçek.
Tanım : Yörede bütün kına önlüğü olarak isimlendirilmektedir. Önlüğün etek kısmı balıksırtı modeli ile örülmüştür. Kenarında ince bir şekilde kahverengi iplik ile maydanoz motifleri sıralanmıştır. Etek kısmının sağ ve sol kısımlarına yörede kibritlik amacıyla kullanılmak üzere iki cep örülerek dikilmiştir. Ceplerin üzerine ve yaka kısmının başlangıç kısmına sonradan tığ ile çiçek motifi yapılarak eklenmiştir. Göğüs kısmı tamamen bir dolu bir boş şekilde tamamlanmıştır. Sap kısmı balıksırtı motifleriyle oluşturulmuş olup kenar kısımlarına maydanoz motifleri sürmelenmiştir (konturlanmıştır) (Kaynak Kişi: Vahide Sezer).
Tasarım Analizi : Desende çapraz, yatay ve dikey çizgiler kullanılarak, aynı büyüklükteki motifler, aynı renkte yan yana diyagonal düzlemde sıralanmıştır. Desende tekrar ilkesinin uygulandığını görmekteyiz. Motifler arasında kalan boşluklar bırakılmıştır. Etek kısmında ve üst kısımdaki desende simetrik ve asimetrik denge bulunmaktadır. Desenin kenarlarında tek sıra halinde, farklı renklerde, aynı motiflerin sıralanması ile oluşturulan bir kısım bulunmaktadır. Burada da tam tekrar ilkesinin uygulandığını görmekteyiz. Sıcak renk üzerine soğuk renk kullanarak motifler ön plana çıkarılmıştır. Motifler kabartılı olduğu ve yapım tekniğinde dolu boş yöntemi kullanıldığı için yüzeyde pütürlü bir doku oluşturulmuştur. Sonradan eklenen çiçek motifleri desene boyut kazandırmaktadır.

Şekil 7: Bütün kına önlüğü

Şekil 8: Etek detay

Şekil 8: Yaka Detay

- Katalog No** : 4
Eserin Adı : Bütün kına önlüğü
Fotoğraf No : 7-8-9
Bulunduğu Yer : Aliye Şencan / Karaman
İnceleme Tarihi : 17.12.2022
Boyutları : Boy: 63 cm Aşağıdan yukarıya doğru eni: 96-72-39 cm Sap uzunluğu: 152 cm Boyun sap kısmı: 50 cm Üst göğüs kısmı: 28 cm
Malzemesi : Bebe yünü, tığ.
Teknik : Delik dolma tekniği, dolma (sıkı iğne).
Renkler : Kırmızı, beyaz.
Kullanılan motifler : Sinek kanadı, papatya.
Tanım : Bütün kına önlüğü olarak hazırlanan bu modelde etek kısmı sinek kanadı motifi ile örülmüştür. Etek eni 96 cm ile çok uzun olarak örülmeye başlanmıştır. Bu uzunluk önlüğe tam bir kloş etek havası vererek diğer modellerden ayırt edilmesini sağlamıştır. Bebe bağlamak için kullanılan sap kısmı sonradan 152 cm örülerek önlüğün bel kısmına dikilmiştir. Yakanın başlangıç V kısmına yörede papatya ismi verilen motif sonradan örülerek dikilmiştir. Göğüs kısmı tamamen bir dolu bir boş şeklinde tamamlanmıştır. Sap kısmı dolma delik ile oluşturulmuştur (Kaynak Kişiler: Hidayet Cenk/Gülşah Harmankaya).
Tasarım Analizi : Desende yatay, çapraz ve dikey çizgiler bir arada kullanılarak, aynı büyüklükteki motifler, aynı renkte yatay düzlemde sıralanmaktadır. Motifler arasında sıkı iğne tekniği ile oluşturulan düz yüzeyler bırakıldığı için desende aralıklı tekrar ilkesinin uygulandığını görülmektedir. Etek kısmında ve üst kısımdaki desende simetrik ve asimetric denge bulunmaktadır. Sıcak renk ve soğuk renk bir arada kullanılarak motifler birbirinden ayrılmıştır. Desene renkler ile hareket kazandırılmıştır. Göğüs kısmında kullanılan papatya motifi farklı bir teknikle örülüp, önlük tamamlandıktan sonra üzerine dikilerek ilave edilmiştir. Bu da önlüğe boyut kazandırmıştır. Önlüğün tamamındaki yapım tekniğinde ise dolu boş yöntemi kullanıldığı için yüzeyde pütürlü bir doku oluşturulmuştur.

Şekil 10: Bütün kına önlüğü

Şekil 11: Etek detay

Şekil 12: Yaka detay

Şekil 13: Sap detay

- Katalog No** : 5
- Eserin Adı** : Bütün kına önlüğü
- Fotoğraf No** : 10-11-12-13
- Bulunduğu Yer** : Aliye Demir / Karaman
- İnceleme Tarihi** : 22.03.2023
- Boyutları** : Boy: 66 cm Aşağıdan yukarıya doğru eni: 60-32 cm Sap uzunluğu: 84 cm
Boyun sap kısmı: 45 cm Üst göğüs kısmı: 28 cm
- Malzemesi** : Bebe yünü, tığ.
- Teknik** : Delik dolma tekniği
- Renkler** : Yeşil, siyah.
- Kullanılan motifler** : Fıstıklı (bir günlük), örümcek ağı, yan bastı, gül.
- Tanım** : Yörede bütün kına önlüğü olarak tanınan bu modelde etek kısmı fıstıklı yörede geçen diğer adı bir günlük motiflerinin arasına örümcek ağı modeli yerleştirilerek örülmüştür. Diğer modellerden bu örneğin bir farkı bulunmaktadır. Yaka kısmından bele doğru önlüğün daha iyi oturması ve kullanan kişinin belini daha ince göstermesi için yaka kısmının V oluşturacak olan kenarlarından, bele çapraz uzanan sağ ve sol kısımlara iki dolu bir boş tekniği kullanılmış olmasıdır. Göğüs kısmının diğer tarafları ise dolma delik tekniği ile tamamlanmıştır. Bele bağlamak için kullanılan sap kısmı sonradan 42 cm sağ tarafta 42 cm sol tarafta olacak şekilde önlük ile beraber bir dolu bir (dolma delik) tekniği kullanılarak örülmüştür. Bir üst sırasında ise dolular boş, boşlar dolu bırakılarak yörede yan bastı olarak bilinen motif ile oluşturulmuştur. Yakanın başlangıç V kısmına yörede gül ismi verilen motif sonradan örülerek dikilmiştir (Kaynak Kişi: Şerife Sezen).

Tasarım Analizi : Desende yatay, çapraz ve dikey çizgiler bir arada kullanılarak, aynı büyüklükteki motifler, aynı renkte yan yana dikey ve yatay düzlemde sıralanmaktadır. Desende aralıklı tekrar ilkesinin uygulandığını görülmektedir. Motifler arasında örümcek ağı motifi ile oluşturulan düz yüzeyler bırakılmıştır. Etek kısmında ve üst kısımdaki desende simetrik ve asimetrik denge bulunmaktadır. Sıcak renkli zemin üzerine siyah renk ile farklı bir motif uygulanarak motifler birbirinden ayrılmıştır. Göğüs kısmında kullanılan gül motifi farklı bir teknikle örülüp, önlük tamamlandıktan sonra üzerine dikilerek ilave edilmiştir.

Bu da önlüğe boyut kazandırmıştır. Önlüğün tamamındaki yapım tekniğinde ise dolu boş yöntemi kullanıldığı için yüzeyde pütürlü bir doku oluşturulmuştur. Önlükte kullanılan fıstıklı (bir günlük) motif egeme motiftir.

Şekil 14: Yarım önlük

Şekil 15: Detay

- Katalog No** : 6
Eserin Adı : Yarım kına önlüğü
Fotoğraf No : 14-15
Bulunduğu Yer : Şerife Kaynar / Karaman
İnceleme Tarihi : 22.03.2023
Boyutları : Boy: 43 cm Aşağıdan yukarıya doğru eni: 60-43-36 cm Sap uzunluğu: 88 cm
Malzemesi : Bebe yünü, tığ.
Teknik : Trabzan,
Renkler : Kırmızı, beyaz.
Kullanılan motifler : Sığırdişi, maydonoz.
Tanım : Yörede yarım kına önlüğü olarak tanınan bu modelde yörede sığır dişi adı verilen motiflerin bir araya gelmesinden oluşturulmuştur. Kenarlarına yine zemin rengi ile aynı olan kırmızı ve beyaz iplik ile marul motifi tığlanmıştır. Diğer modellerden bu örneği farklı kılan önlüğün sap kısmıdır. Sap kısmı sonradan tığın ağız uç kere dolanarak batırılarak üç kerede çekilen bir teknikle örülmüş ve önlüğe dikilerek eklenmiştir. (Kaynak Kişi: Şerife Sezen).
Tasarım Analizi : Desende yatay ve dikey çizgiler bir arada kullanılarak, aynı büyüklükteki motifler, aynı renkte yan yana yatay düzlemde sıralanmaktadır. Desende tam tekrar ilkesinin uygulandığını görülmektedir. Desende simetrik ve asimetric denge bulunmaktadır. Sıcak renk ile oluşturulan zemin üzerine soğuk renk kullanılarak motifler birbirinden ayrılmıştır. Önlüğün tamamındaki yapım tekniğinde ise dolu boş yöntemi kullanıldığı için yüzeyde pütürlü bir doku oluşturulmuştur.

Şekil 16: Detay

Şekil 17: Detay

- Katalog No** : 7
Eserin Adı : Bütün kına önlüğü
Fotoğraf No : 16-17
Bulunduğu Yer : Meral Yıldırım / Karaman
İnceleme Tarihi : 22.02.2023
Boyutları : Boy: 70 cm Aşağıdan yukarıya doğru eni: 55-45-50 cm Sap uzunluğu: 80 cm

Malzemesi : Etamin ipliği, tığ.

Teknik : Sıkı iğne, dolma delik.

Renkler : Turuncu, beyaz.

Kullanılan motifler : Elele, karanfil.

Tanım : Bütün kına önlüğü olarak tanınan bu modelde etek kısmı aşağıdan yukarıya doğru daralan sonra yine genişleyen bir biçimde örülmüştür. Etek kısmında yörede el ele adı verilen motifler sıkın iğneden oluşturulan düz yüzeylerin yanına sıralanmıştır. Diğer modellerden bu örneğin farkı etek kısmında düz zemin olarak oluşturulan kısımların belden aşağıya doğru genişleyerek gelmesidir. Göğüs kısmı yine yörede gelenekselleşen bir biçimde dolma delik tekniği ile örülmüştür. Yakanın V kısmına yine yörede karanfil olarak bilinen bir çiçek sonradan örülerek eklenmiş ve önlüğü boyut kazandırılmıştır. Yine göğüs kısmının iyi oturması için bu önlükte de yakadan bel kısmına kadar sağ ve sol çapraz çizgi olacak şekilde iki dolu bir boş tekniği uygulanmıştır. Göğüs kısmının diğer tarafları ise dolma delik tekniği ile tamamlanmıştır. Bele bağlamak için kullanılan sap kısmı sonradan 40 cm sağ tarafta 40 cm sol tarafta olacak şekilde önlük ile beraber bir dolu bir (dolma delik) tekniği kullanılarak örülmüştür. Bir üst sırasında ise dolular boş, boşlar dolu bırakılarak yörede yan bastı olarak bilinen motif ile oluşturulmuştur. Boyun sap kısmı ve bele bağlanacak olan sap kısımları da yine el ele motiflerinden oluşturulmuştur (Kaynak Kişi: Meral Yıldırım).

Tasarım Analizi : Desende aynı büyüklükteki motifler, farklı renklerde üst üste aynı renklerde yan yana olacak şekilde yatay düzlemde sıralanmaktadır. Buda bize desende aralıklı tekrar ilkesinin uygulandığını göstermektedir. Motifler arasında sıkı iğne tekniği ile oluşturulan düz yüzeyler aşağıdan yukarıya doğru daralarak yerleştirilmiştir. Desende simetrik ve asimetric denge bulunmaktadır. Sıcak renk ve soğuk renk bir arada kullanılarak motifler birbirinden ayrılmıştır. Renklerin farklı incelikte ve kalınlıkta kullanılması desene ritim kazandırmış deseni hareketlendirmiştir. Göğüs kısmında kullanılan karanfil motifi farklı bir teknikle örülüp, önlük tamamlandıktan sonra üzerine dikilerek ilave edilmiştir. Bu da önlüğe boyut kazandırmıştır. Önlüğün tamamındaki yapım tekniğinde ise dolu boş yöntemi kullanıldığı için yüzeyde pütürlü bir doku oluşturulmuştur.

3. DEĞERLENDİRME

Çalışma kapsamında 7 adet örnek incelenmiştir. Bu örnek önlükler Emine Duran, Halime Marangoz, Aliye Şencan, Aliye Demir, Şerife Kaynar'a ait özel koleksiyon parçalarıdır. Örneklerden iki tanesi yarım kına önlüğü olarak bulunmuştur (Katalog no.2-6). Diğer örnekler ise yörede bütün kına önlükleri olarak isimlendirilmektedir (Katalog no.1-3-4-5-6-7-8). Örneklerin tamamına yakınında kabarmaya ve tiftiklenmeye karşı mukavemeti yüksek olan bebe yünü kullanılırken (Katalog no.2-3-4-5-6-7-8) bir örnekte orlon iplik (Katalog no.1) bir örnekte ise etamin ipliği (Katalog no.7) kullanıldığı tespit edilmiştir. Süslemelerinde sinek kanadı, trabzan, dalgalı su, zikzak, maydanoz, çiçek, balıksırtı, papatya, fıstıklı (bir günlük), örümcek ağı, yan bastı, gül, sığır dişi, el ele, karanfil motifleri kullanılmıştır. Teknik olarak bakıldığında ise dolma (sıkı iğne), dolma delik (dolma delik), trabzan tekniklerinin kullanıldığı görülmektedir. Önlüklerde kullanılan motifler tamamen Karaman'a ait olsa da yörede göç ile gelen veya çeyiz kültürü ile başka yörelerden yöreye gelen motiflerde bu önlüklere uyarlanmıştır.

Tüm bu motifler kendi kompozisyonu içinde değerlendirildiğinde karşımıza tasarım ilkelerinden en çok uygulananın simetri ve tekrar ilkesi olduğu açıktır. Neredeyse tüm örneklerde uygulanmış olan tekrar ve aralıklı tekrar ilkesiyle desende hareket arttırılmıştır. Tasarım ilkelerinden biri olan renkler ise örneklerde genellikle birbirinin karşıtı olan sıcak ve soğuk renkler olarak karşımıza çıkmaktadır. Desenlere genellikle renkler ile hareket kazandırılmış desende ritim ilkesinin renkler ile uygulandığı görülmüştür. Süslemelerde denge ve simetrinin beraber kullanılmasının sonucunda desenlere adeta boyut kazandırılmıştır. Özellikle kullanılan tekniklerde kabartma olmasa bile örme tekniğindeki bir dolu bir boş uygulaması ile yüzeylerde bir doku oluştuğu ve bunun da kabartma görünümü verdiği söylenebilir. Bu örneklerde bize herhangi bir tasarım eğitimi almadan insanların tecrübeleri ile nesilden nesile aktarmış oldukları tecrübelerinin tasarım gücü olarak karşımıza çıkmaktadır. Tasarım öge ve ilkelerini bilerek oluşturulan bir desenden ziyade bu örneklerin incelenmesi sonucunda ortaya çıkan bu uyum ilgi çekicidir. Bu örnekler bizlere geçmişten günümüze kadar insan hayatında süslemelerin ve renklerin ne kadar büyük bir öneminin olduğunu göstermektedir.

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Karaman yöresinde hayatlarını sürdüren insanlar birbirlerine son derece bağlı olarak yaşayan aynı zamanda örf ve adetlerine de sıkı sıkıya bağlı olan insanlardır. Geçmişte yeni gelinin kına gecesinde kıyafetinin kirlenmemesi için örülen ve o gece kullandıktan sonra sandığında sakladığı ve özel misafirleri geleceği zaman önüne bağladığı önlükler maalesef ki artık günümüzde ya sandıklarda sandık lekesi olmuş bir vaziyette veyahut genç kızlar tarafından kullanılmayı reddedildiği için örülmemektedir. Bu yüzden de unutulmak üzere olan anneden kızına kalan dilsiz hatırlarda artık sandıklarda yerini bulamamaktadır. Kadınların ipliğini eğirerek kendi imkânlarıyla renklendirerek geçmişten günümüze kadar kızlarına çeyiz hazırlamayı kendilerine zevk alarak bir görev haline getirmişlerdir. Her şekilde göz nuru, el emeği olan bu örgü önlükler Türk el sanatlarının en güzel örneklerini oluşturmaktadır. Genellikle motiflerin ayrıştırılması bakımından sıcak ve soğuk renkleri bir arada kullandıkları görülmektedir. Yöre de yapılan alan araştırmasında on beş yirmi kadar kadının sandıklarında bulunduğu tespit edilmiştir. Bazı hanelerdeki kişiler artık kullanılmayı için bu önlükleri çöpe attıklarını ifade etmişlerdir. Bazılarının ise internet aracılığı ile önlüklerini satışa çıkardıkları gözlemlenmiştir. Bu da ne acıdır ki bir geleneğimizin, bir âdetimizin, bir el sanatımızın ve en önemlisi bir kültür değerimizin daha yok olma sürecini yaşadığımızı göstermektedir. Sonuç olarak Karaman yöresinde birkaç hanede kalan geleneksel kına önlüklerinin tamamen yok olmadan tespit edilerek, literatüre kazandırabilmek ve günümüz tasarımlarına katkı sağlamanın ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Yapılan saha araştırmalarında görülmüştür ki Karaman da kına önlüğü adı verilerek örülen bu önlükler diğer yörelerde genç kızların çeyizlerinde de mutfak önlüğü olarak yerini almaktadır.

KAYNAKÇA

- Cengiz, A. (2008). XVIII. yüzyılda Larende (Karaman) Şehrinin Fiziki Ve Sosyo-Ekonomik Yapısı (Yayınlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Doğan, S. (2012). Karaman Merkezdeki Kiliseler (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Dundes, A. (1998). “Halk Kimdir?”, Çeviri: Metin Ekici, Millî Folklor, S.37: 139-153.
- Ergin, M. Dede Korkut Kitabı, İstanbul, TDK, 2009
- Gümüüşcü, O. (2001). XVI. yüzyıl Lârende (Karaman) Kazasında Yerleşme ve Nüfus, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Kalafat, Y. (1990). Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 112, Seri I, Sayı A17.
- Kalafat, Y. (1998). Kuzey Azerbaycan – Doğu Anadolu ve Kuzey Irak’ta Eski Türk Dini İzleri, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını.
- Kalafat, Ş. (2017). Bir Toplumsal Cinsiyet Dili İncelemesi: Yün Örmeye Motiflerinde Kültürel Bellek Metaforları. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatında “Kadın” Sempozyumu Bildirileri. Bildiriler Kitabı, 2-6 Mayıs 2017, Ankara, s. 555-573.
- Örgünün hikâyesi, (1975) “El Örgüsü Ansiklopedisi”, İstanbul, Meydan Gazetecilik ve Neşriyat, cill s 1.
- Tavman M. B. “Gelenekselden Çağdaş Örmeye ” Türk- İngiliz Kültür Derneği, Kültür Etkinlikleri Programı; Mayıs 2000.
- TDK (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Tuncel, M. (2001). Karaman. DİA, XXIV. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları.

KAYNAK KİŞİLER

Ayşe Mavi
Aliye Şencan
Emine Duran
Gülşah Harmankaya
Hidayet Cenk
Meral Yıldırım
Şerife Sezer
Vahide Sezer